

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 6 april 1921 kl. 11 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om borttagandet av censusbestämmelserna i fråga om valbarhet till riksdagens första kammare.

Närvarande: Herrar Larsson i Västerås, Clason, Hellberg, Johansson i Kälkebo, Strömberg, Ljunggren, K. J. Ekman, Thulin, Reuterskiöld, Sandegård, Bruhn, Hallén, Hansson i Gårda, Vennerström, Persson i Fritorp, Persson i Tofta, Starbäck, Olsson i Golvvasta, Gustafson i Kasenberg och Carlström i Helgagård.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 268, har herr Vennerström hemställt,

»att riksdagen ville såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande ändrade lydelse av § 9 i riksdagsordningen:

”Till ledamot i första kammaren kunna endast väljas i kommunernas allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor, som uppnått 35 års ålder.”

Till stöd för sin hemställan har motionären anfört följande:

»Det socialdemokratiska vänsterpartiet ställer sig alltjämt principiellt på enkamarsystemets ståndpunkt. Emellertid kan det tagas för självfallet, att en motion om enkamarsystem icke med riksdagspartiernas nuvarande sammansättning vinner riksdagens bifall. Den skulle förvisso komma att avslås, liksom fallet förut har varit. Så länge första kammaren nu finnes till, bör dock varje förslag till demokratisering av dess grunder från vänstersocialistisk sida stödjas. I ett avseende är grunden för första kammaren så lagd, att alla partier borde kunna vara med om dess förändring. Det förut gällande villkoret, att antingen 3,000 kronors årlig inkomst under de senaste tre åren eller ock äganderätt under lika lång tid av fastighet till ett taxeringsvärde av minst

50,000 kronor kräves för valbarhet till första kammaren, har icke längre någon rimlig eller förnuftig mening, allra minst sedan riksdagen borttagit censusbestämmelser och skattestreck ifråga om rösträtten till riksdagens andra kammare.

Kravet på borttagande av de gamla censusbestämmelserna vid val till första kammaren är väl motiverat. Ett behållande alltjämt av denna penninggaranti överensstämmer varken med den moderna tidens eller den nya författningens tendens att ur det medborgerliga livet bannlysa penningen som mätare å personlighetens värde. Ett mycket stort antal dugande personer, som i sin hemtrakt åtnjuta det största förtroende och äro väl kvalificerade att vara folkets representanter i första kammaren, utestänges genom detta onödiga penningstreck från valbarhet till första kammaren, detta till uppenbar skada för samhället.

Med de senaste årens höjda löner kommer visserligen industriarbetarnas valbarhet till första kammaren att ökas utöver vad som varit fallet vid de senaste förrättade valen, men denna censusbestämmelse torde dock komma att alltjämt utöva en viss, alls icke behövlig gallring ifråga om kroppsarbetarnas representation i första kammaren. En ännu större olägenhet vållas förvisso åtskilliga grupper av den jordbrukande befolkningen. Godsägarna, som hava sina fastigheter taxerade till mera än 50,000 kronor komma in, men de små jordbrukarna kunna icke sända in sina egna män. Småbönderna, egnahemsinnehavarna, arrendatorerna, torparna och lantarbetarna hållas utanför. De komma att sakna sin egen representation i första kammaren.

Med bibehållande av denna censusbestämmelse blir kvinnornas valbarhet till första kammaren icke mycket värd. Rätten att invälja en kvinna i första kammaren blir begränsad till ett ytterst obetydligt fåtal. De gifta kvinnorna bli så gott som alldeles uteslutna, emedan gifta kvinnor, som skatta för 3,000 kronors egen inkomst eller för fastighet värd 50,000 kronor icke existerar utom i undantagsfall. Antalet ogifta självförsörjande kvinnor, som hålla det ekonomiska måttet för valbarhet till första kammaren, äro ock ganska ringa. Denna censusbestämmelse måste bort, om kvinnans valbarhet till första kammaren skall få ett verkligt reelt värde.

Mot ett yrkande om censusbestämmelsens borttagande kan man icke gärna nu framföra samma skäl som förlidet år, nämligen att den vid 1918 års urtima riksdag beslutade författningsreformen icke ännu är genomförd. De grundlagsändringar som då beslötos äro ju nu definitivt avgjorda, vadan 1918 års uppgörelse är förfallen. Man har ju också vid denna riksdag från vissa håll påyrkat författningsändringar, som äro

av långt mera ingripande natur än den som här föreslås. Ett borttagande av censusbestämmelsen till första kammaren kan icke i någon mån inverka rubbade på grundvalarna till den beslutade författningsreformen. Det är bara en praktisk reform, som borde vara till fördel för alla partier.»

Det i förevarande motion gjorda förslaget om borttagandet av det gällande censusvillkoret för valbarhet till riksdagens första kammare finner sig utskottet av såväl principiella som praktiska skäl böra biträda. Principiellt synes det uppenbart, att detta valbarhetsvillkor, genom vilket möjligheten att invälja en person i första kammaren göres beroende av dennes ekonomiska ställning, är oförenligt med den demokratiska ordning, som nu är genomförd i vårt land. Bestämmelsen härom utgår från uppfattningen, att större insikter i allmänna värv följa med en högre ekonomisk ställning, en uppfattning, som numera allmänt torde anses föråldrad. Att den omständigheten, att en person skattar för en inkomst av 3,000 kronor eller äger en till 50,000 kronor taxerad fastighet, icke utgör någon som helst anledning att hos vederbörande förutsätta större politiska kvalifikationer än hos personer i svagare ekonomisk ställning, ligger enligt utskottets mening i öppen dag. Den omotiverade sammankoppling av ekonomisk ställning och politiska rättigheter, som ifrågavarande stadgande innebär, bör därför försvinna.

*Utskottets
yttrande.*

Även av praktiska skäl synes den föreslagna reformen böra genomföras. Visserligen har nämnda censusbestämmelse genom penningvärdets fall förlorat åtskilligt av sin betydelse, men den torde fortfarande i många fall utgöra en kännbar inskränkning i vederbörande valkorporationers möjlighet att utse förstakammarledamöter endast med hänsyn till vederbörande riksdagsmannakandidats personliga förutsättningar för riksdagsmannauppgiften. Särskilt torde bestämmelsen medföra en obefogad gallring i fråga om industriarbetarnas och framför allt de mindre jordbrukarnas representation i första kammaren. Ett synnerligt behov av den föreslagna reformen har uppstått därigenom, att även kvinnor blivit valbara till första kammaren. Den gällande censusbestämmelsen utgör uppenbarligen ett väsentligt hinder för inval särskilt av gifta kvinnor i första kammaren och innebär sålunda i praktiken ett avsteg från den i övrigt nu genomförda likställigheten mellan män och kvinnor i politiskt hänseende.

Vidare vill utskottet påpeka de egendomliga konsekvenser, till vilka censusbestämmelsen i dess nu gällande form i vissa fall kan leda. Då bestämmelsen utgår från den beskattningsbara inkomsten, följer härav,

att dess innebörd i själva verket bliver beroende av gällande stadganden angående taxering och att sålunda villkoren för valbarhet till riksdagens första kammare komma att växla, allteftersom ändringar vidtagas i skattelagstiftningen. Att detta förhållande innebär en orimlighet, torde ej kunna förnekas. Enligt gällande regler för avdrag vid taxering kunna också sådana förhållanden som flyttning från en ort till en annan, ett barns födelse i familjen m. m. minska den beskattningsbara inkomsten och sålunda inverka även på en persons valbarhet till första kammaren. Likaledes kan tydligen en persons riksdagsmannauppslag lätt komma att medföra diskvalifikation i fråga om valbarheten, då ju inkomsterna av detta uppslag icke beskattas och under uppslagets fullgörande möjligheterna till annan arbetsförtjänst för många riksdagsmän i hög grad förminskas. Härtill kommer, att därest dylik diskvalifikation inträder under period, för vilken riksdagsman redan blivit vald, denne enligt gällande grundlagsstadgande skall avgå från sitt uppslag. Om man slutligen erinrar därom, att de stadgade kvalifikationerna skola vara för handen under tre år före valet, synes den gällande censusbestämmelsens praktiska olämplighet vara till fullo ådagalagd.

Mot motionärens förslag till ny lydelse av § 9 riksdagsordningen har utskottet i huvudsak intet att erinra. Att endast i kommunernas allmänna angelägenheter röstberättigade personer böra vara valbara till första kammaren, synes ligga i sakens natur. Utskottet föreslår endast den ändringen i motionärens formulering, att »ledamot» utbytes mot »ledamöter», i enlighet med vad i bestämmelsens nuvarande lydelse stadgas. Därjämte synes paragrafens sista punkt böra bibehållas i sin nuvarande lydelse.

Av anförda skäl får utskottet hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motion måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till ändrad lydelse av § 9 riksdagsordningen.

Nuvarande lydelse:

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas män och kvin-

Föreslagen lydelse:

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas i kommu-

Nuvarande lydelse:

nor, som uppnått trettiofem års ålder samt äga och minst tre år näst före valet ägt fastighet till taxeringsvärde, ej understigande femtiotusen riksdaler, eller ock till staten skatta samt under tid, som nyss är sagd, skattat för minst tretusen riksdaler årlig inkomst. Kommer riksdagsman, efter det han vald blivit, i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar till ledamot i kammaren, frånträder han sin befattning.

Stockholm den 5 april 1921.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Reservationer:

1) av herr *Clason*, vilken med instämmande av herrar *Reuterskiöld*, *Persson* i Fritorp, *Starbäck* och *Gustafson* i Kasenberg anförde:

Gällande censusvillkor för valbarhet till första kammaren tillhöra de bestämmelser i grundlagen, genom vilka man sökt åstadkomma någon artskillnad mellan båda kamrarna. Yrkande om borttagande av dessa censusvillkor framställdes av enskild motionär (herr *Molin*) vid den författningsrevision, varom i fråga om den politiska rösträtten och första kammarens bildande förslag framlades av Kungl. Maj:t vid 1919 års lagtima riksdag och av båda kamrarna antogs vilande, för att vid innevarande riksdag antagas definitivt. Det särskilda utskottet vid 1919 års riksdag yttrade sig härvid på följande sätt:

»Mot de av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna i och för sig, som i allo ansluta sig till de av riksdagen givna riktlinjerna för första kammarens reformering, har utskottet i huvudsak intet att erinra. Av liknande skäl kan utskottet icke tillstyrka bifall till herr *Molins* yrkande, som går ut på att i fråga om valbarhet till första kammaren en av 1918

års urtima riksdag ej avsedd väsentlig förändring (borttagande av census skulle äga rum.)»

En vid den ifrågavarande författningsrevisionen bibehållen förutsättning för artskillnaden mellan kamrarna synes mig icke böra rubbas annat än i samband med upptagande av hela frågan om första kammarens bildande. Jag har på denna grund hemställt, att utskottet skulle avstyrka motionen.

2) av herr *K. J. Ekman*, som anförde:

Motionären utgår i sin motion från enkammarssystemet såsom det principiellt riktiga. Från en sådan utgångspunkt är det förklarligt, att han påyrkar borttagandet av en valbarhetsbestämmelse, som är ägnad att i någon mån åstadkomma en skillnad i de nuvarande bägge kamrarnas karaktär. Enligt min mening är denna utgångspunkt oriktig. Även under en demokratisk styrelseform erfordras en sådan anordning, att säkerhet vinnes för att de beslut, som fattas, äro mogna och väl övervägda. Och en sådan säkerhet kan knappast vinnas på annat sätt än genom ett representationssystem med två till sin art bestämt åtskilda kamrar. Visserligen kan ifrågasättas, huruvida en censusbestämmelse sådan som den nu stadgade under de förändrade tidsförhållandena äger samma berättigande som förut; men det synes likväl icke tillrådligt att upphäva denna bestämmelse, innan något annat medel sättes i stället att åstadkomma den nödvändiga karaktärsskillnaden emellan kamrarna. Ty att den högre valrätts- och valbarhetsåldern allena skulle kunna hava en tillräcklig verkan härutinnan torde få anses högst tvivelaktigt. Kunde censusbestämmelsen utbytas emot en anordning, varigenom ett antal högt kvalificerade representanter för olika mera framträdande samhällsintressen, oberoende av allmänna val och av den beträffande övriga ledamöter stadgade successiva förnyelsen, tillfördes första kammaren, skulle icke allenast denna kammare utan hela vårt representationsskick vinna i inre värde och komma att i högre grad än nu motsvara det förtroende representationen bör äga. Då emellertid något förslag till en sådan förändrad sammansättning av kammaren icke nu föreligger, föranlåtes jag, i likhet med herr Olason, hemställa om avslag å förevarande motion.

3) av herrar *Johansson* i Kälkebo och *Olsson* i Golvvasta.

4) av herr *Carlström* i Helgagård, som ansett, att utskottets yttrande, första och andra stycket, bort hava följande lydelse:

Det i förevarande motion gjorda förslaget om borttagandet av det gällande censusvillkoret för valbarhet till riksdagens första kammare finner sig utskottet av såväl principiella som praktiska skäl böra biträda. Principiellt synes det uppenbart, att detta valbarhetsvillkor, genom vilket möjligheten att invälja en person i första kammaren göres beroende av dennes ekonomiska ställning, är stridande mot den demokratiska ordning, som nu är genomförd i vårt land. Dessutom torde detta censusvillkor ej längre äga den betydelse som med detsamma från början avsetts, enär numera penningevärdets fall upphävt dess egenskap av förmögenhetsstreck i egentlig bemärkelse. Detta hindrar dock ej, att detsamma fortfarande i många fall utgör en kännbar inskränkning i vederbörande valkorporationers möjlighet att utse förstakammarledamöter endast med hänsyn till vederbörande riksdagsmannakandidats personliga förutsättningar för riksdagsmannauppgiften. Särskilt torde det medföra en obefogad gallring i fråga om industriarbetarnas och framför allt de mindre jordbrukarnas representation i första kammaren. Och i avseende på kvinnornas valbarhet till första kammaren synes det utgöra ett ej oväsentligt hinder.
